

HISTORIA ZNANA I NIEZNANA

Warszawa. Czasy okupacji. Szwedzka firma ASEA działała wtedy nadal w stolicy Polski jawnie, kryjąc jednocześnie ryzykowne akcje Polaków- pracowników tego przedsiębiorstwa oraz Szwedów z ich dyrektorem- Svenem Norrmanem na czele. Norrman oprócz oficjalnej funkcji był tajnym kurierem, związanym z polskim ruchem oporu. Jego dyrektorskie wyprawy na trasie Warszawa- Sztokholm- Warszawa łączyły się z przetrzaniem pieniędzy, korespondencji i tajnych dokumentów. W połowie lipca 1942 roku zostało nagle aresztowanych wielu Polaków i Szwedów- wszyscy włączeni w tę niebezpieczną akcję.

7. Wielka wyspa

Nils Berglind, którego zatrzymano jako pierwszego na lotnisku Tempelhof w Berlinie, został aresztowany i osadzony w więzieniu Moabit. Natychmiast też do Warszawy została wysłana grupa funkcjonariuszy Kripo (policji kryminalnej- departamentu Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy). Rozpoczęły się liczne aresztowania. Szacuje się, że aresztowano około 100 Polaków podejrzanych o współdziałanie ze Szwedami. Bezpośrednim powodem aresztowań Szwedów było odkrycie, że informacje o trwającej Zagładzie zostały przeszmyglowane na Zachód. Gestapowcy doszli do wniosku, że to Szwedzi byli zamieszani w szmugiel i nie wiedząc z początku jak dokładnie odbywało się przesyłanie informacji zatrzymywali sukcesywnie wszystkich Szwedów w Warszawie. Wszystko po to, by zapobiec wydostaniu się z miasta kolejnych informacji o mordach popełnianych na narodzie żydowskim. Wśród aresztowanych Polaków znaleźli się m.in.: Czesław Tabor i Tadeusz Laskowski zatrudnieni w Monopolu Zapalczanym, Ludwik Klewin- dyrektor Polskiej Akcyjnej Spółki Telefonicznej, Gerda Fedewicz z Banku Amerykańskiego w Polsce S.A., Aleksander Brzuzek i Gizela Zbyszyńska- sekretarka dyrektora z ASEA, mąż Gizeli Zygmunt Zbyszyński, Piotr Drzewiecki z rady nadzorczej PTE, Mieczysław Skulski i Zbigniew Pieczonka- przedwojenni oficerowie sztabowi Wojska Polskiego, Jerzy Pawlikowski z LM Ericsson, Felicja Dangel i inni. Sven Norrman został w porę ostrzeżony o grożącym mu niebezpieczeństwie i w ostatniej chwili anulował swój bilet lotniczy do Berlina i przyjazd do Warszawy. Nie wiadomo, czy związek ze „szwedzką sprawą” miało aresztowanie i osadzenie na Pawiaku Kazimierza Szpotańskiego w listopadzie 1942 roku. Być może był to ciąg dalszy zakrojonego na szeroką skalę śledztwa.

8. Procesy

Czterech zatrzymanych w Warszawie Szwedów zostało wkrótce przewiezionych do Berlina. Po roku wszyscy zostali postawieni przed tzw. sądem ludowym. Wyrok zapadł 1 lipca 1943 r. Czterech oskarżonych, Carla Herslowa, Sigge Häggberga, Nilsa Berglinda i Tore Widéna skazano na śmierć. Później wyroki śmierci, po interwencji króla Szwecji u Hitlera, zostały zamienione na dożywocie. Einer Gerge również dostał dożywocie zaś Stig Lagerberg i Reinhold Grönberg zostali uniewinnieni lecz nakazano zatrzymać ich w areszcie. Życie uwięzionych kupione zostało przez kontynuowanie dostaw łożysk kulkowych ze Szwecji do Niemiec. Wkrótce szwedzcy więźniowie

zostali partiami uwolnieni i wszyscy wrócili do Szwecji w drugiej połowie 1943 roku. Losy Polaków były gorsze. Z prawie setki aresztowanych jednocześnie ze Szwedami tylko kilku zatrudnionym w szwedzkich spółkach udało się przeżyć i odzyskać wolność dzięki szwedzkim zabiegom i łapówkom. Niektórzy zostali zamordowani od razu albo skazani na śmierć później, inni zmarli w trakcie przesłuchań, wielu wysłano do obozów koncentracyjnych, gdzie szanse przeżycia były niewielkie. Przeciwno Polakom odbyły się dwie pokazowe rozprawy. W pierwszej wyrokiem Trybunału Ludowego zostali skazani: Aleksander Brzuzek na karę śmierci, Gizela Zbyszyńska na pięć lat ciężkiego więzienia, Zygmunt Zbyszyński na cztery lata ciężkiego więzienia, Felicja Dangel i Jerzy Pawlikowski na trzy lata ciężkiego więzienia. W drugiej rozprawie- Tadeusz Laskowski na pięć lat więzienia, Mieczysław Skulski i Zbigniew Pieczonka zostali uniewinnieni.

9. Epilog

Sven Norrman przeżył wojnę i już w 1945 roku stanął na gruzach Warszawy. Wyposażony w aparat fotograficzny codziennie przemierzał ulice stolicy, które trudno było nawet nazwać ulicami i fotografował. Powstał wzruszający album z zapisem pierwszych, powojennych miesięcy życia odradzającej się Warszawy. Następnie wyjechał na jakiś czas do zrujnowanej Gdyni. Powrócił do stolicy w 1947 roku, kiedy odbudowano siedzibę ASEA na Nowym Świecie i podpisano umowę z PKP o elektryfikacji węzła warszawskiego. Później opuścił już na stałe Polskę ze swoją nową żoną- Gizelą Zbyszyńską, z którą jednak rozstali się po kilku latach. Pamięć o bohaterskim kurierze szwedzkim powoli zacierała się w pamięci. Zresztą sam Norrman nie chciał się nigdy swoimi dokonaniem i twierdził, że tylko wypełnił swój obowiązek. Jeszcze w styczniu 1943 roku, gdy Rząd RP nadał mu krzyż komandorski orderu Polonia Restituta, na jego prośbę nie podano tego do wiadomości publicznej. W 1975 roku reporterka warszawskiego tygodnika Stolica Krystyna Kolińska odnalazła Norrmana w Sztokholmie. Mieszkał przy spokojnej uliczce Nytorrgsgatan i liczył sobie 84 lata. Nie zapomniał języka polskiego i opowiedział dziennikarce o wielu ciekawych faktach z okresu swojego pobytu w Warszawie, które później zostały opublikowane w serii artykułów na łamach Stolicy w 1976 roku. Wcześniej w jednej ze swoich wypowiedzi dla szwedzkiego czasopisma Hemmets Journal Sven Norrman powiedział: Mieszkałem w kraju, który walczył w obronie swojej kultury, godności i swej wolności. Szczególnie ja i moja rodzina zżyliśmy się z polskim środowiskiem. W samej Warszawie przeżyłem, pracując tam, 20 lat...Kres temu wszystkiemu położyli hitlerowcy wkraczając do stolicy, walczącej mimo to nadal, już w podziemiu. Nie miałem więc i ja ochoty biernie przyglądać się wydarzeniom. Sven Norrman zmarł w Sztokholmie w 1979 roku.

Literatura

- [1]. <http://pl.wikipedia.org/wiki/Gestapo#/media/File:/> (dostęp 10.2016).
- [2]. Sehn A., *Szwedzi w Warszawie, Suecia Polonia* Nr 4/2015.
- [3]. <http://bractwoczarnejwody.org.pl/nowa3/grodek.htm> (dostęp 10.2016).
- [4]. Szczurowski J., *Rejs, Zeszyty Naukowe Wydziału Elektrotechniki i Automatyki Politechniki Gdańskiej* Nr 43/2015.
- [5]. Lewandowski J., *Węzeł sztokholmski. Szwedzkie koneksje polskiego podziemia IX 1939- VII 1942, Acta Sueco- Polonica Bokserie* Nr 4, Uppsala Universitet, 1999.

- [6]. <http://www.dailymail.co.uk/news/article/2877647/The-Swedes-told-world-Holocaust-Forgotten-heroes-WWII-sentenced-death-smuggling-proof-Nazi-murders-Poland.html> (dostęp 10.2016)
- [7]. <http://malgorzatapietkun.wordpress.com/2013/11/03> (dostęp 10.2016).
- [8]. Kolińska K., *Przypomnienie sprawy*, *Stolica* Nr 12/1976.
- [9]. Kolińska K., *Wizyta przy ulicy Nytorosgatan*, *Stolica* Nr 13/1976.
- [10]. Kolińska K., *Uważajcie na Svena Norrmana, jest niebezpieczny*, *Stolica* Nr 14/1976.
- [11]. Kolińska K., *Okiem pana Svena Norrmana*, *Stolica* Nr 15/1976.

Sven Norrman 1939 rok [2]

Sven Norrman i Gizela Zbyszyńska po wojnie w Szwecji [6]

Szwedzki kurier na balkonie swojego mieszkania w Sztokholmie w 1975 roku [9]